

**VÝROČNÁ SPRÁVA
AMNESTY INTERNATIONAL 2014/15
STAV LUDSKÝCH PRÁV VO SVETE**

ÚVOD

Výročná správa Amnesty International 2014/15 dokumentuje stav ľudských práv vo svete za rok 2014. Prináša tiež niektoré kľúčové udalosti z roku 2013.

Predslov, päť regionálnych prehľadov a prehľad 160 krajín a území podávajú svedectvo o utrpeniach, ktoré prežívajú mnohí, či už je to kvôli konfliktom, vysťahovaniu, diskriminácii alebo útlaku. Správa však tiež vyzdvihuje silu ľudskoprávneho hnutia a ukazuje na významný pokrok, ktorý sa udial v posilnení a zabezpečení ľudských práv.

Rok 2014 priniesol násilný konflikt a zlyhanie viacerých vlád v zabezpečení práva a bezpečnosti civilistov. Avšak bol aj svedkom významného pokroku, ktorý sa udial v posilnení a zabezpečení určitých ľudských práv. Kľúčové výročia, vrátane pripomenutia si úniku smrteľného plynu v Bhopále z roku 1984 alebo genocídy v Rwande v roku 1994, ako aj poohliadnutie sa za 30 rokmi od prijatia Dohovoru OSN proti mučeniu, nám pripomínajú, že hoci sme zaznamenali kroky smerom dopredu, stále máme pred sebou veľa práce, aby sme zaručili spravodlivosť pre obeť a tých, čo prežili vážne porušenie svojich práv.

Táto správa tiež vyzdvihuje tých, ktorí sa po celom svete postavili za ľudské práva, častokrát za ťažkých a nebezpečných okolností. Poskytuje tiež prehľad kľúčových tém, ktoré znepokojujú Amnesty International a je dôležitá pre tých, ktorí tvoria politiku, aktivistov a aktivistky a všetkých, ktorí sa zaujímajú o ľudské práva.

Hoci bolo vynaložené enormné úsilie, aby boli informácie čo najpresnejšie, môžu sa zmeniť bez predchádzajúceho oznámenia.

PREDSLOV

“Strety medzi vládnymi silami a ozbrojenými skupinami zmenili moju štvrť Yarmouk v Damasku, na úl. Bol tam naozaj veľký rozruch. Yarmouk sa stal útočiskom pre utečencov z iných štvrtí. Pracoval som ako pracovník humanitárnej pomoci a ako mediálny aktivista, ale maskovaní muži nerobili rozdiely medzi humanitárnymi pracovníkmi a ozbrojenými opozičnými bojovníkmi. Čoraz viac som sa skrýval, keďže stále viac mojich kamarátov bolo zatknutých. Rozhodol som sa, že je čas pobaliť si veci a odísť. Ale kam som mal ísť? Palestínski utečenci zo Sýrie nemajú dovolené vstúpiť bez víz do žiadnej krajiny. Myslel som si, že možno Libanon bude najmenej obtiažna voľba, ale dozvedel som sa, že palestínski utečenci sa stávajú v Libanone obeťami rasizmu a sú zbavení mnohých práv.”

Ahmed, palestínsky utečenec zo Sýrie, ktorý nakoniec utiekol do Európy cez Egypt a Turecko, a absolvoval nebezpečný prechod cez more do Talianska.

ZLYHÁVAJÚCA OCHRANA CIVILISTOV

Tento rok bol zničujúcim pre tých, ktorí sa rozhodli postaviť za ľudské práve a pre tých, ktorí ostali trpieť vo vojnových zónach.

Vlády sa naoko zaviazali, že je potreba chrániť civilistov. Aj napriek tomu svetoví politici zúfalo zlyhali v poskytnutí pomoci tým, ktorí to najviac potrebovali. Amnesty International je presvedčená, že toto je možné zmeniť a musí sa to konečne zmeniť.

Medzinárodné humanitárne právo – právo, ktorý upravuje pravidlá ozbrojených konfliktov – nemôže byť zrozumiteľnejšie. Útoky nesmú byť nikdy namierené voči civilistom. Princíp rozlišovania medzi civilistami a ozbrojencami, poskytuje základnú záruku pre ľudí, ktorí sa ocitli v hrôzach vojny.

Napriek tomu, sú to práve civilisti, ktorí sú znova a znova vystavení najväčšiemu násiliu v konfliktoch. V tom istom roku, kedy sme si pripomenuli 20. výročie genocídy v Rwande, politici opakovane pošliapali pravidlá ochrany civilistov – alebo len jednoducho odvrátili zrak od smrtiaceho násillia spôsobeného porušovaním týchto práv druhými.

Bezpečnostná rada OSN opakovane zlyhala v predložení riešenia týkajúceho sa krízy v Sýrii v predchádzajúcich rokoch, počas ktorých mohlo byť zachránené nespočetné množstvo životov. Toto zlyhanie sa zopakovalo v roku 2014. V posledných 4 rokoch zomrelo viac než 200 000 ľudí – v drvivej väčšine civilistov – a paradoxne počas útokov vládných síl. Asi 4 milióny ľudí zo Sýrie sú dnes utečencami v iných krajinách. Viac než 7,6 miliónov ľudí bolo vysídlených v rámci Sýrie.

Sýrska kríza sa zároveň prelína so susednou krízou v Iraku. Ozbrojená skupina Islamský štát (bývalý ISIS), bola v severnom Iraku zodpovedná za vojnové zločiny v Sýrii, únosy, popravy a etnické vyhladzovanie v masovom rozsahu. Zároveň tiež šítski militanti v Iraku uniesli a zabili s tichou podporou irackej vlády desiatky sunnitských civilistov.

Júlový útok na Gazu izraelskými silami spôsobil stratu 2000 palestínskych životov. Minimálne 1500 z nich boli civilisti. V podrobnej analýze Amnesty International argumentovala, že táto politika bola poznačená bezohľadnou ľahostajnosťou a zahŕňala vojnové zločiny. Hamas odpálením plošných rakiet v Izraeli, ktoré spôsobili 6 úmrtí, takisto spáchal vojnové zločiny.

V Nigérii prenikol konflikt na severe krajiny medzi vládnymi silami a ozbrojenou skupinou Boko Haram na svetové stránky. Členovia Boko Haram uniesli v meste Chibok 276 školáčok, čo je len jeden z mnohých zločinov spáchaných touto skupinou. Menej pozornosti bolo venovanej ohavným zločinom spáchaných nigérijskou bezpečnostnou službou a tými, ktorí s nimi kolaborovali voči ľuďom považovaných za členov alebo priaznivcov Boko Haram. Niektoré z týchto zločinov boli zaznamenané na video, ktoré Amnesty International odhalila v auguste; telá zavraždených obetí boli hodené do spoločného hrobu.

Jedným z krokov, ktoré by mohli byť podniknuté na ochranu civilistov v období konfliktov, by mohol byť zákaz používania výbušných zbraní v osídlených oblastiach. To by zachránilo mnoho životov na **Ukrajine**, kde Ruskom podporovaní separatisti (aj napriek nepresvedčivému popieraniu Moskvy o

opaku) a prokyjevské sily útočili na civilné obyvateľstvo a ich obydlia.

Musíme čeliť násiliu namierenému voči civilistom a odsúdiť zodpovedných. **Jeden zo zrejmých a účinných krokov stále čaká na prijatie: Amnesty International privítala návrh Bezpečnostnej rady OSN, ktorý má podporu asi 40 vlád, aby prijala kódex správania o dobrovoľnom zdržaní sa používania práva veto** spôsobom, ktorý by mohol blokovať činnosť Bezpečnostnej rady v situáciách ako sú genocída, vojnové zločiny a zločiny proti ľudskosti.

Bol by to dôležitý prvý krok k záchrane mnohých životov.

NEDOSTATOČNÁ REAKCIA NA UTEČENECKÚ KRÍZU

Zlyhania však nenastali len vzhľadom na predchádzanie masových zverstiev. Takisto bola odopretá priama pomoc miliónom ľudí, ktorí utiekli pred násilím, ktoré zachvátilo ich dediny a mestá.

Vlády, ktoré nahlas poukazovali na pochybenia druhých vlád, sa zdráhali urobiť prvý krok a poskytnúť pomoc utečencom - ako z finančného hľadiska, tak aj presídlenia. Menej ako 2 % utečencov zo Sýrie bolo koncom roka 2014 presídlených - toto číslo sa musí v roku 2015 aspoň strojnásobiť.

Zároveň prišlo v Stredozemnom mori o život veľa utečencov a migrantov v snahe dostať sa k pobrežiu Európy. Nedostatočná podpora pátracích a záchranných operácií zo strany niektorých členských štátov EÚ prispela k šokujúcemu počtu obetí.

OBMEDZOVANIE OBČIANSKEJ SPOLOČNOSTI

V roku 2014 zakročili vlády v mnohých krajinách sveta rázne proti mimovládny organizáciám a občianskej spoločnosti – v akte zvráteného uznania dôležitosti občianskej spoločnosti. **Rusko** zvýšilo svoj nátlak prijatím “zákona o zahraničných agentoch”, slovné spojenie, ktoré je ozvenou studenej vojny.

V Egypte čelili mimovládne organizácie ráznemu utláčaniu, využívaním zákona z Mubarakovej éry, ktorý združeniam vyslal jasný signál, že nebude tolerovať žiadny nesúhlas. Vedúce organizácie pre ľudské práva museli odstúpiť z univerzálneho periodického hodnotenia krajiny Radou OSN pre ľudské práva kvôli obavám z odplaty.

Ako v predchádzajúcich prípadoch, demonštranti ukázali odvahu aj napriek hrozbám a násiliu namierenému proti nim. **V Hong Kongu** sa desiatky tisíc ľudí vzopreli oficiálnej hrozbe a dokázali čeliť neprímeranému a svojvoľnému použitiu sily zo strany polície, čo sa od vtedy stalo známym ako “dáždnikové hnutie”, ktorým prejavili ich základné práva na slobodu prejavu a zhromažďovania.

PRIJATIE ZMLUVY O OBCHODE SO ZBRAŇAMI

Organizácie na ochranu ľudských práv sú často obviňované z toho, že majú príliš ambiciózne alebo nedosiahnuteľné ciele. Musíme si však uvedomiť, že mimoriadne veci sa dajú dosiahnuť. Dňa 24. decembra vstúpila do platnosti **Zmluva o obchode so zbraňami**, po tom, čo o tri mesiace skôr prekročila hranicu potrebných 50 ratifikácií.

Amnesty International bojovala spoločne s ďalšími organizáciami za prijatie dohody 20 rokov. Bolo nám opakovane povedané, že prijatie takejto zmluvy sa nedá dosiahnuť. Zmluva dnes existuje a zakáže predaj zbraní všetkým, ktorí by ich mohli použiť na spáchanie zločinov. Tento fakt môže zohrať kľúčovú úlohu v nasledujúcich rokoch, v ktorých bude kľúčovým nástrojom implementácia zmluvy.

PORUŠOVANIE ĽUDSKÝCH PRÁV VS. BEZPEČNOSŤ

V roku 2014 uplynulo 30 rokov od prijatia Dohovoru OSN proti mučeniu – je to ďalší dohovor, za ktorý Amnesty International mnoho rokov bojovala. A to je aj jedným z dôvodov, prečo naša organizácia získala v roku 1977 Nobelovu cenu za mier.

Toto výročie bolo z jednej strany dôvodom na oslavu, ale zároveň príležitosťou, aby sme si uvedomili, že mučenie je po celom svete stále rozšírené. To je dôvod prečo Amnesty International spustila v tomto

roku globálnu kampaň Zastavme mučenie.

Odkaz za zastavenie mučenia zarezonoval po zverejnení správy amerického Senátu v decembri, ktorá ukázala pripravenosť krajiny ospravedlniť mučenie, ktoré nasledovalo po útokoch z 11. septembra 2001. Bolo zarážajúce, že niektorí zo zodpovedných za tieto trestné činy stále verili tomu, že sa nemajú za čo hanbiť.

Z Washingtonu do Damašku, z Abuji do Colomba zdôvodňovali vládni predstavitelia kruté porušovanie ľudských práv tým, že hovorili o potrebe udržať krajinu "v bezpečí". V skutočnosti je však opak pravdou. Tieto porušovania môžu za to, že dnes žijeme v nebezpečnom svete. Bezpečnosť nemôže existovať bez dodržiavania ľudských práv.

Potreba čeliť porušovaniu ľudských práv, ktorého sa dopúšťajú vlády a mimovládni aktéri, je dnes naliehavejšia ako inokedy. Musíme dúfať, že v nasledujúcich rokoch sa pri pohľade späť na rok 2014 a na to čo sme prežili, budeme pozeráť ako na dno, z ktorého sme vstali a vytvorili lepšiu budúcnosť.

EURÓPA A STREDNÁ ÁZIA

9. november 2014 znamenal 25. výročie pádu Berlínskeho múru, koniec studenej vojny a podľa jedného komentátora „koniec dejín“. V rámci osláv tohto výročia v Berlíne vyhlásila nemecká kancelárka Angela Merkelová, že „pád múru nám ukázal, že sny sa môžu naplniť“ a pre mnohých v komunistickej Európe sa skutočne naplnili. Avšak o štvrt storočia neskôr zostáva sen o väčšej slobode rovnako vzdialený pre milióny ďalších v bývalom Sovietskom zväze, pretože možnosť zmeny vytrhli z rúk ľudí nové elity, ktoré sa poľahky vytvorili z tých starých.

Rok 2014 nebol ďalším rokom, v ktorom pokrok stagnoval. Bol to rok regresie. Ak pád Berlínskeho múru znamenal koniec dejín, konflikt na východe Ukrajiny a ruská anexia Krymu jasne signalizovala ich návrat. Bývalý vodca Sovietskeho zväzu Michail Gorbačov v ten istý deň ako Angela Merkelová bez obalu uviedol: „Svet je na pokraji novej studenej vojny. Niektorí dokonca hovoria, že už začala.“

Dramatické udalosti na Ukrajine poukázali na nebezpečenstvo a problémy snívania. V krvavom závere protestu na Euromajdane vo februári bolo zabitých viac ako 100 ľudí. Do konca roka zomrelo počas bojov na východnej Ukrajine viac ako 4000 ďalších, z ktorých mnohí boli civilisti. Aj napriek podpisu prímeria v septembri pokračovali lokalizované boje a ku koncu roka existovala len malá nádej na rýchle vyriešenie. Rusko aj naďalej popieralo, že podporuje povstalecké sily vojakmi aj vybavením a to tvárou v tvár silnejúcim dôkazom o opaku. Obe strany boli zodpovedné za celý rad prehreškov voči medzinárodným ľudským právam a humanitárnemu právu, vrátane plošného bombardovania, následkom ktorého zomreli stovky civilných obetí. Ako právo a poriadok postupne upadali v priebehu konfliktu a v oblastiach kontrolovaných povstalcami, únosy, popravy, správy o mučení a zlom zaobchádzaní sa šírili medzi povstaleckými silami ako aj medzi prokyjevskými dobrovoľníckymi prápormi. Ani jedna strana neukázala prílišnú snahu preskúmať a obmedziť tieto zneužívania.

Situácia na Kryme sa zhoršila ako bolo predvídané. S jeho začlenením do Ruskej federácie boli zavedené ruské zákony a postupy na obmedzenie slobody prejavu, zhromažďovania a združovania tých, ktorí odporovali tejto zmene. Proukrajinskí aktivisti a krymskí Tatári boli prenasledovaní, zadržaní a v niektorých prípadoch zmizli. V Kyjeve oddialili prezidentské a parlamentné voľby a zúriaci konflikt na východe obrovskú úlohu zaviesť reformy potrebné na posilnenie právneho štátu, eliminovanie zneužívania systému trestného súdництва a boj proti šíreniu korupcie. Do konca tohto roka nebol zaznamenaný skoro žiadny pokrok vo vyšetrovaní zabitých protestujúcich na Euromajdane.

Prasknutie geopolitickej zlomovej línie na Ukrajine malo početné dôsledky v Rusku, súčasne sa zvýšila popularita prezidenta Putina a zvýšila sa citlivosť Kremľa na disent. Ochladenie vzťahov medzi východom a západom odrážalo agresívne presadzovanie protizápadnej a protiukrajinskej propagandy v hlavných médiách. V rovnakom čase sa zmenšoval priestor pre vyjadrenie a vysvetlenie nesúhlasného názoru, pretože Kreml posilnil svoju kontrolu nad médiami a internetom, zakročil proti protestom, prenasledoval a démonizoval nezávislé mimovládne organizácie.

V ostatných krajinách bývalého Sovietskeho zväzu naďalej ochabovali nádeje a ambície vyvolávané pádom Berlínskeho múru. V Strednej Ázii, predovšetkým **v Kazachstane**, no ešte silnejšie v Turkménsku prehĺbili autoritárske vlády svoje pozície. Tam, kde sa mierne zakolísali, ako napríklad v Uzbekistane, to bol viac výsledok vnútorných bojov medzi vládnuťou elitou ako reakcia na širšiu nespokojnosť, ktorá je stále potlačovaná. Azerbajdžan sa ukázal obzvlášť agresívny v potláčaní disentu; do konca roka uznala Amnesty International za väzňov svedomia celkom 23 zadržaných v krajine, vrátane blogerov, politických aktivistov, vedúcich predstaviteľov občianskej spoločnosti a právnikov v oblasti ľudských práv. Predsedníctvo Azerbajdžanu v Rade Európy v prvej polovici roka nevyvolalo zdržanlivosť zo strany úradov. V Azerbajdžane, ale aj inde v Strednej Ázii v skutočnosti prevládali strategické záujmy nad medzinárodnou kritikou a angažovanosťou voči rozšírenému porušovaniu ľudských práv. Dokonca aj voči Rusku zostala medzinárodná kritika rastúceho zásahu do občianskych a politických práv podivne utlmená.

Hoci Rusko zostalo na vedúcej priečke ľudového „demokratickeho“ autoritárstva, tento trend bol pozorovateľný aj v iných krajinách v regióne. **V Turecku** demonštroval Reyep Erdogan svoju schopnosť vyhrávať hlasy, keď opäť pohodlne vyhral v prezidentských voľbách v auguste, aj napriek množstvu medializovaných korupčných škandálov, ktoré viedli až priamo k nemu a k jeho rodine. Jeho reakcia bola neoblomná, tak ako pri protestoch v Gezi pred rokom: stovky prokurátorov, policajtov a sudcov podozrivých z toho, že boli v minulosti loajálni spojenci Fetullaha Gulena boli presunutí na iné miesta. Zotieranie hraníc delby moci v Maďarsku pokračuje aj po znovuzvolení vládnucej strany Fidesz v apríli,

a v krokoch, ktoré napodobňujú vývoj ďalej na východ - kritizujúce mimovládne organizácie boli napadnuté za údajne konanie v záujme zahraničných vlád. Do konca tohto roka čelí rad mimovládnych organizácií hrozbe trestného stíhania kvôli finančným nezrovnalostiam.

V celej Európskej únii (EÚ) prispeli zakorenené ekonomické ťažkosti a klesajúca dôvera v hlavné politické strany k nárastu populistických strán na oboch koncoch politického spektra. Vplyv nacionalistických, slabo zahalených xenofóbnych postojov sa odrazil najmä v čoraz viac reštriktívnej migračnej politike, ale tiež sa prejavil v rastúcej nedôvere v nadnárodnú autoritu. Cieľom týchto postojov bola predovšetkým EÚ, ale týkalo sa to aj Európskeho dohovoru o ľudských právach. Veľká Británia a Švajčiarsko stáli na čele tejto vlny. Vládnuce strany v oboch krajinách otvorene útočili na Európsky súd pre ľudské práva a diskutovali o odstúpení od dohovoru.

Povedané v skratke, nikdy od pádu Berlínskeho múru sa nezdala byť integrita a podpora rámca pre medzinárodné ľudské práva v Európe a regióne Strednej Ázie taká krehká.

SLOBODA PREJAVU, ZDRUŽOVANIA A ZHROMAŽĎOVANIA

V celom bývalom Sovietskom zväze si autokratické vlády zachovali alebo posilnili svoj podiel na moci. Zhoršenie dodržiavania práva na slobodu prejavu, zhromažďovania a združovania v Rusku sa od návratu Vladimíra Putina do prezidentského úradu zrýchlilo. Tresty sa zvýšili, vrátane sprísnenia trestnej zodpovednosti za porušenie zákona o demonštráciách. V priebehu roka boli malé spontánne protesty vo všetkých prípadoch rozohnané, nech boli akokoľvek pokojné a stovky ľudí skončili zatknutí, s udelenou pokutou alebo boli odsúdení na krátky pobyt vo väzení. Niekoľkým väčším plánovaným protestom ako boli protivojnové protesty v marci a septembri bolo umožnené pokračovať. Nezávislé kritické mimovládne organizácie boli v médiách a vedúcimi politikmi vykresľované ako piata kolóna pracujúca za peniaze a v záujme hanebných cudzích mocností. Pokračovali diskreditačné ohováračské kampane a práca tuctov mimovládnych organizácií bola rozptyľovaná súdnymi konaniami, v ktorých organizácie spochybňovali povinnosť registrovať sa pod politicky toxickým označením „zahraniční agenti“. Päť z nich sa následkom týchto aktivít rozpustilo.

V Bielorusku sa naďalej využíval obmedzujúci zákon o demonštráciách tak, aby účinne zabránil verejnému protestu. Tých zopár, čo sa o to pokúsili, strávili za svoje úsilie krátke obdobie zadržaní. Pred blížiacimi sa Majstrovstvami sveta v ľadovom hokeji v máji boli 16 občianski aktivisti zatknutí a odsúdení na administratívne väzby v rozsahu päť až 25 dní. Ôsmi boli svojvoľne zatknutí v súvislosti s pokojným pochodom pripomínajúcim si čiernobyľskú jadrovú katastrofu. Boli obvinení z „drobného výtržníctva“ a „neuposlušnosti policajných príkazov“. Osem ďalších, známych pre svoj politický aktivizmus, bolo zadržaných v dňoch pred plánovaným pochodom kvôli obdobným previneniam.

V Azerbajdžane sa obzvlášť cielilo na občiansku spoločnosť a politických aktivistov. Desať vedúcich ľudskoprávných organizácií bolo nútených prerušiť činnosť alebo ju ukončiť a najmenej šesť prominentných obhajcov ľudských práv bolo uväznených na základe falošných obvinení súvisiacich s ich prácou. Blogeri a opoziční mládežnícki lídri boli obvinení väčšinou z drogovej trestnej činnosti. Nezávislí novinári naďalej čelia obťažovaniu, násiliu a vykonštruovaným obvineniam z trestných činov.

Situácia v Strednej Ázii nejavila žiadne známky zlepšenia. V Turkménsku stále nefungovali žiadne skutočne nezávislé médiá, mimovládne organizácie alebo politické strany, aj napriek formálnym legislatívnym úpravám v posledných rokoch, ktoré boli údajne určené na podporu ich vzniku. On-line sloboda prejavu a prístup k internetu boli aj naďalej prísne obmedzené. V Uzbekistane bolo aj naďalej aktívnych niekoľko skalných aktivistov za ľudské práva, ale museli pracovať v tajnosti a pod značným osobným rizikom. V oboch krajinách bol protest prakticky nemožný. V Kirgizsku aktivisti občianskej spoločnosti mohli pracovať v oveľa voľnejšom prostredí, ale aj naďalej hlásili obťažovanie. Aj tu však vláda navrhla legislatívu, ktorá by mala zrušiť právo na zriadenie neregistrovaných združení a v parlamente sa objavili hlasy volajúce po zavedení zákona o „zahraničných agentoch“, podobne ako v Rusku.

V Kazachstane zaviedol nový trestný zákonník celý rad trestných činov, ktoré by mohli byť použité na obmedzenie legitímnej činnosti mimovládnych organizácií a vláda tiež začala uvažovať o sprísnení podmienok pre zahraničné financovanie mimovládnych organizácií. Konali sa verejné protesty, ale účastníci riskovali pokuty a zadržovanie. Sloboda médií sa znížila a internet bol vystavený stále značnejšiemu obmedzeniu; sociálne siete a blogy boli často obmedzené a internetové zdroje boli blokované súdnymi rozhodnutiami, ktoré sa prijímali na neverejných pojednaniach.

V Turecku posilnila vládna AKP svoj vplyv nad médiami najmä prostredníctvom využívania verejných a súkromných obchodných väzieb. Kritickí, nezávislí novinári boli naďalej vyhadzovaní znepokojenými vydavateľmi alebo nespokojnými vlastníkmi a autocenzúra zostala rozšírená. Sloboda pokojného zhromažďovania, brutálne potlačená v roku 2013 počas protestov v Gezi, bola naďalej porušovaná reštriktívnou legislatívou o demonštráciách a násilným rozohňaním pokojných demonštrantov vždy keď hrozilo ich zhromažďovanie vo väčšom počte alebo pri obzvlášť citlivých témach. V decembri bolo niekoľko novinárov zadržaných na základe drastických zákonov proti terorizmu kvôli podávaniu správ o korupčných obvineniach.

UTEČENCI A PRÁVA MIGRANTOV

Počet vysídlených ľudí na celom svete prekročil, po prvý krát od konca druhej svetovej vojny, počet 50 miliónov. Reakcia EÚ a jej členských štátov bola až na niekoľko výnimiek poháňaná predovšetkým túžbou udržať ich mimo únie. Bolo to šokujúco viditeľné z reakcie EÚ na sýrsku utečeneckú krízu. Do konca roka žilo v krajinách EÚ len asi 150 000 z 4 miliónov sýrskych utečencov - približne rovnaké množstvo ako prišlo do Turecka počas jedného týždňa po postupe islamského štátu do Kobani. Krajiny EÚ sa zaviazali prijať iba 36 300 z približne 380 000 sýrskych utečencov, ktorí podľa UNHCR potrebovali byť presídlení. Nemecko ponúklo na presídlenie 20 000 miest. Veľká Británia, Francúzsko, Taliansko, Španielsko a Poľsko, s celkovým počtom obyvateľov 275 miliónov ľudí, ponúkli len niečo málo cez 2000 miest čo odpovedá 0,001 % z ich populácií.

Pretože neexistujú bezpečné legálne trasy pre utečencov a migrantov do Európy, a tvárou v tvár odhodlaniu EÚ zapečatiť jej pozemné hranice, sa ľudia v rekordnom počte pokúšali dostať sa do Európy po mori - a rovnako rekordný počet z nich sa utopil. Agentúra OSN pre utečencov UNHCR odhadla, že do konca roka prišlo o život 3400 utečencov a migrantov v Stredozemnom mori, čo z neho urobilo najnebezpečnejšiu námornú trasu pre migrantov vo svete.

Za prvých 10 mesiacov tohto roka sa podarilo vyhnúť väčšiemu počtu úmrtí na mori vďaka jednostrannej a pôsobivej pátracej a záchrannej operácii Talianska Mare Nostrum, ktorá zachránila viac než 100 000 ľudí. Viac ako polovica z nich boli utečenci zo Sýrie, Eritrey a Somálska. Kvôli veľkému tlaku zo strany ostatných členských štátov Európskej únie však bola operácia ukončená 31. októbra. EÚ ponúkla kolektívnu náhradu, Operáciu Triton, ktorá je významne menšia v rozsahu, veľkosti a mandáte a je koordinovaná pohraničnou agentúrou Frontex.

Tí, ktorým sa podarilo preliezť alebo obísť čoraz vyššie a čím ďalej, tým dlhšie múry pozdĺž vonkajších hraníc EÚ, riskovali nezákonné odsunutie Španielskom, Gréckom a Bulharskom do Turecka a Maroka. Na konci roka predložila vládna strana v Španielsku pozmeňovací návrh k návrhu zákona o verejnej bezpečnosti, ktorý by legalizoval hromadné vyhostenie do Maroka z Ceuty a Melilly. Odsunutia sa čoraz častejšie dopĺňovali vtiahnutiami, následkom snahy EÚ posilniť kontrolu hraníc v spolupráci s týmito krajinami.

Imigračné detenčné centrá - kobky Pevnosti Európa - zostali plné, často až na prasknutie. Nezákonní migranti a žiadatelia o azyl, vrátane rodín a detí sú naďalej vo vysokých počtoch zadržívaní, často po dlhý čas a niekedy v desivých podmienkach.

MUČENIE A INÉ ZLÉ ZAOBCHÁDZANIE

V decembri odhalila publikácia Osobitného výboru Senátu **Spojených štátov amerických** týkajúca sa spravodajskej správy o detenčných programoch Ústrednej spravodajskej služby (CIA) nielen šokujúce podrobnosti o zneužití moci zúčastnených strán, ale aj plný rozsah spoluúčasti európskych krajín. Niekoľko z nich hostilo tajné zadržíavacie centrá (Poľsko, Litva a Rumunsko), iné, najmä Veľká Británia, Švédsko, Macedónsko a Taliansko pomohli americkej vláde pri nelegálnych presunoch, nútených zmiznutiach, mučení a inom zlom zaobchádzaní s desiatkami zadržaných. V žiadnej z týchto krajín nenastal významnejší pokrok v postavení zodpovedných osôb pred spravodlivosť. Aj keď bol zaznamenaný pozitívny vývoj v jednotlivých sťažnostiach podaných obeťami v Poľsku, Litve a Spojenom kráľovstve (Európsky súd pre ľudské práva v júli rozhodol, že poľská vláda spolupracovala so CIA za účelom vytvorenia tajného väzenia v krajine v rokoch 2002 až 2005), krajiny naďalej podrývali zodpovednosť vyhýbaním sa, popieraním a prietahmi.

V júni odvysielal írsky televízny kanál RTÉ predtým utajované dôkazy britskej vlády, ktoré súviseli

s piatimi technikami mučenia použitými britskými bezpečnostnými silami v **Severnom Írsku** v rámci internačných právomocí v roku 1971 a 1972. Tieto techniky sa veľmi podobali tým, ktoré použila CIA o 30 rokov neskôr. V rámci medzištátnej žaloby podanej írskou vládou rozhodol v minulosti Európsky súd pre ľudské práva, že tieto techniky odpovedajú zlému zaobchádzaniu, ale nie mučeniu. V decembri oznámila írská vláda, že sa bude usilovať o revíziu rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva.

Mučenie a iné zlé zaobchádzanie sa naďalej využívalo v **celom bývalom Sovietskom zväze**. Obvineným z trestných činov súvisiacich s terorizmom alebo podozrivým z členstva v islamistických skupinách obzvlášť hrozilo mučenie z rúk národných bezpečnostných síl v Rusku a v Strednej Ázii. V celom regióne sa však skorumpovaní policajní dôstojníci s nízkym dozorom často uchýlili k mučeniu alebo k inému zlému zaobchádzaniu za účelom získania priznania a úplatkov. Pri absencii účinných a nezávislých vyšetrovaní sa beztrestnosť za takéto zneužívanie stala absolútnou normou.

V **Turecku** existujú presvedčivé dôkazy o rutinnom použití excesívnej sily políciou počas demonštrácií, a to aj napriek klesajúcej tendencii mučenia v zadržiacich zariadeniach. Príbuzní mŕtvych a stovky ťažko zranených sa v dôsledku zneužitia moci policajtmí počas protestov v parku Gezi v roku 2013 naďalej nedočkali spravodlivosti. Policajti v Grécku a príležitostne aj v Španielsku naďalej používajú nadmernú silu na rozohnanie demonštrácií, aj vďaka prevažujúcej beztrestnosti za takéto zneužívanie.

K najdramatickejším prehreškom súvisiacim s protestmi došlo **na Ukrajine**, počas demonštrácie Euromajdanu v Kyjeve a v jej krvavom závere. V priamom dôsledku násillia zomrelo najmenej 85 demonštrantov, ako aj 18 policajtov. Neboli poskytnuté žiadne presné údaje o počte zranených. Po prvom použití sily zo strany poriadkovej polície proti pokojným demonštrantom 30. novembra 2013 sa v prých mesiacoch roka začali množiť prípady zneužitia sily, rovnako ako svojvoľné zatýkanie a pokusy o začatie trestného konania proti demonštrantom. Na konci februára boli do bojov s demonštrantmi nasadené strelné zbrane s ostrou muníciou, vrátane ostreľovacích pušiek aj keď zostalo nejasné, ktoré sily ich použili a na koho rozkazy konali. Zmizlo niekoľko desiatok aktivistov, ktorí sa zúčastnili Euromajdanu. Niektorí sa neskôr objavili po tom čo boli unesení a mučení; ku koncu roka nebol známy osud viac než 20 z nich.

Po páde ukrajinského prezidenta Viktora Janukovyča sa nové orgány verejne zaviazali k účinnému vyšetrovaniu a stíhaniu osôb zodpovedných za zabitia a inú trestnú činnosť páchanú v priebehu Euromajdanu v Kyjeve. Avšak okrem obvinenia bývalého vyššieho politického vedenia bolo v tomto smere prijatých iba zopár, ak vôbec, konkrétnych opatrení. Do konca roka bolo odsúdených za zneužitie moci súvisiace s Euromajdanom len niekoľko nízko postavených policajtov.

TREST SMRTI

Najmenej traja muži boli v Bielorusku popravení. **Bielorusko** zostalo jedinou krajinou v regióne, ktorá stále využíva trest smrti. Všetky tri popravy boli vykonané napriek žiadosti Výboru OSN pre ľudské práva na odklad, počas ktorého mohol zvážiť prípady týchto troch mužov.

SPRAVODLIVOSŤ V PRECHODNOM OBDOBÍ

Súdne procesy s bývalým vodcom bosnianskych Srbov Radovanom Karadžičom a bývalým generálom Ratkom Mladičom naďalej pokračovali pred Medzinárodným trestným tribunálom pre bývalú Juhosláviu (ICTY), ktorý sa pomaly prepracovával cez posledné zvyšné prípady. Na národnej úrovni zostal pokrok pri zabezpečovaní zodpovednosti za vojnové zločiny a zločiny proti ľudskosti spáchané počas rôznych konfliktov v bývalej Juhoslávii bolestne pomalý. Počet nových obvinení zostal nízky, procesy sa vliekli a politické útoky na súdy pre národné vojnové zločiny pokračovali. Súdy pre vojnové zločiny, prokurátori a vyšetrovacie jednotky aj naďalej bojovali s nedostatkom zamestnancov a nedostatkom zdrojov, zatiaľ čo sa absencia politickej vôle vykonať spravodlivosť čoraz častejšie schovávala za túžbu posunúť sa ďalej.

Civilné obeť vojny, vrátane obetí sexuálneho násillia, naďalej nemali zabezpečný prístup k odškodneniu kvôli neprijatým komplexným právnym predpisom upravujúcim ich stav a garantovanie práv. V septembri podpísali Chorvátsko, Srbsko a Bosna a Hercegovina dohodu o regionálnej spolupráci s cieľom urýchliť pomalý pokrok v riešení osudu a vrátenia tiel mnohých tisícov ľudí, ktorí sú od konfliktu stále nezvestní. Práva a životy príbuzných vo všetkých troch krajinách boli aj naďalej negatívne ovplyvnené nedostatkom právnych predpisov týkajúcich sa nezvestných osôb.

V Severnom Írsku pôsobili mechanizmy a inštitúcie zriadené alebo poverené riešiť prípady porušovania ľudských práv súvisiace s konfliktom aj naďalej roztriešteným a často neuspokojivým dojomom. Tím historických vyšetrovaní (Historical Enquiries Team), založený v roku 2006 za účelom preskúmania všetkých úmrtí pripisovaných konfliktu, bol po rozsiahlej kritike ukončený. Časť jeho práce sa mala presunúť na novú jednotku v rámci policajného zboru Severného Írska, čo však vytvorilo obavy o nezávislosť budúcich hodnotení prípadov. Nebol dosiahnutý pokrok v rokovaniach naprieč politickým spektrom v súvislosti s návrhmi o tom, ako sa vysporiadať s minulosťou. Návrhy predložil americký diplomat Richard Haass na konci roka 2013 a zahŕňali vytvorenie dvoch nových mechanizmov: Jednotku historického bádania (Historical Investigation Unit) a Nezávislú komisiu pre získavanie informácií (Independent Commission for Information Retrieval).

PROTITERORISTICKÉ OPATRENIA A BEZPEČNOSŤ

V celom regióne sa vlády nevyjadrovali k rozsahu sledovania internetovej komunikácie, a to napriek mnohým protestom v dôsledku odhalenia rozsahu amerického sledovacieho programu Edwardom Snowdenom v roku 2013. Vo Veľkej Británii sa Amnesty International spolu s ďalšími žalujúcimi mimovládnyimi organizáciami snažili neúspešne napadnúť zlučiteľnosť monitorovacieho systému Spojeného kráľovstva s ľudskými právami pred súdmi a budú sa usilovať o preskúmanie v Štrasburgu.

Krajiny EÚ aj naďalej používali nespoľahlivé diplomatické záruky, aby umožnili navrátenie jedincov považovaných za nebezpečných pre národnú bezpečnosť do krajín, v ktorých čelili riziku mučenia alebo iného zlého zaobchádzania. Prax bola čoraz rozšírenejšia v Rusku, ktoré sa snažilo obchádzať opakované rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva, ktoré zadržovali vydanie žiadaných osôb do krajín Strednej Ázie. Naprieč bývalým Sovietskym zväzom spolupracujúce štáty často legálne a tajne vrátili podozrivých z terorizmu do iných krajín, v ktorých čelili veľmi vysokej pravdepodobnosti, že budú podrobení mučeniu.

Bezpečnostná situácia na Severnom Kaukaze zostala nestabilná a bezpečnostné operácie boli bežne sprevádzané závažným porušovaním ľudských práv. V obzvlášť závažnom prípade zneužitia sily príslušníkmi policajnej moci lojálnymi k čečenskému vodcovi Ramzan Kadyrovovi, naplnili hrozby odvety voči rodinám páchatelov rozsiahleho útoku na Groznyj v decembri a vypálili niekoľko domov.

V Turecku naďalej slúžila široká protiteroristická legislatíva na stíhanie legitímnych aktov slobody prejavu, aj keď nové limity nastavili maximálnu dĺžku vo vyšetrovacej väzbe, v dôsledku čoho boli mnohí ľudia prepustení.

DISKRIMINÁCIA

Diskriminácia aj naďalej ovplyvňovala životy miliónov ľudí v celom regióne. Dlhodobé obeť predsudkov, vrátane Rómov, moslimov a imigrantov znášali väčšinu tejto ťarchy, ale antisemitizmus zostal tiež rozšírený a sporadicky sa prejavil v násilných útokoch. Zaznamenali sa pokroky aj neúspechy pri rešpektovaní práv lesbičiek, gayov, bisexuálov, transsexuálov a intersexuálnych (LGBTI) ľudí.

Politické deklarácie, akčné plány a národné stratégie mali aj naďalej minimálny dopad na životy miliónov marginalizovaných Rómov - vždy preto, lebo neboli sprevádzané potrebnou politickou vôľou na ich realizáciu, a pretože sa stále nepodarilo identifikovať a riešiť hlavný dôvod sociálneho vylúčenia Rómov, ktorými sú predsudky a rasizmus.

V dôsledku toho bola diskriminácia Rómov v oblastiach bývania, vzdelávania a zamestnania naďalej rozšírená. Stovky tisíc Rómov, ktorí žijú v neoficiálnych osadách aj naďalej bojujú za prístup k sociálnemu bývaniu alebo im bolo odobrané na základe kritérií, ktoré nerozpoznali, nieto uprednostnili ich zjavnú potrebu. Legislatívne iniciatívy, ktorých cieľom bolo riešiť neistotu vlastníctva ľudí v neoficiálnych osadách boli síce prediskutované v mnohých krajinách, no nikde neboli prijaté. V dôsledku toho zostávajú ľudia žijúci v neoficiálnych osadách po celej Európe zraniteľní voči nútenému vysťahovaniu.

Aj napriek opakovaným sľubom zo strany národných orgánov riešiť tento dlhodobý identifikovaný problém zostala segregácia Rómov vo vzdelávaní rozšírená po celej strednej a východnej Európe, a to

najmä na Slovensku a v Českej republike. Ako pozitívny sa javí vývoj EÚ, ktorá začala konanie pre nesplnenie povinnosti voči Českej republike pre porušenie antidiskriminačnej legislatívy EÚ (Smernica o rasovej rovnosti) kvôli diskriminácii Rómov vo vzdelávaní. Taliansko a niekoľko ďalších štátov EÚ, ktorých mená neboli zverejnené, boli tiež skúmané Európskou komisiou kvôli ďalším prípadným porušeniam Smernice o rasovej rovnosti pre diskrimináciu Rómov v mnohých oblastiach, čo značí, že EÚ bude možno konečne ochotná presadzovať právne predpisy prijaté pred desiatimi rokmi.

V júli rozhodol Európsky súd pre ľudské práva, že francúzsky zákaz kompletného zahalenia tváre na verejnosti neporušuje žiadne z práv ustanovených v Európskom dohovore o ľudských právach, hoci je zjavne zameraný na šatky zahalujúce celú tvár a obmedzenia práva na slobodu prejavu, náboženského vyznania a nediskriminácie moslimských žien, ktoré sa rozhodnú ich nosiť. Európsky súd odôvodnil v zvrátenom rozhodnutí so znepokojujúcimi dopadmi na slobodu prejavu obmedzenie odkazom na hmlisté požiadavky „spolužitia“.

Násilné trestné činy z nenávisťi - najmä so zameraním na Rómov, moslimov, židov, migrantov a LGBTI jednotlivcov – prekvitali na celom kontinente. Niekoľko krajín, vrátane niekoľkých členských štátov EÚ, stále nezahrnulo sexuálnu orientáciu a rodovú identitu do zakázaných dôvodov v rámci legislatívy zaoberajúcej sa zločinmi z nenávisťi. V celom regióne zostali nenávisťne motivované trestné činy nedostatočne nahlasované a zle vyšetrené. Často sa nevyužívali samostatné trestné činy z nenávisťi a ustanovenia trestného zákonníka, ktoré umožňujú potrestať diskriminačné motívy ako priťažujúce okolnosti, pretože sa vyšetrovateľom nepodarilo vyšetriť prípadné diskriminačné motívy a prokurátorom náležite obviňiť páchatela alebo prezentovať príslušné dôkazy na súde.

Čoraz viac krajín garantovalo rovnaké práva partnerstvám osôb rovnakého pohlavia (aj keď len zriedka sa tak udialo pri adopciách) a úspešné a bezpečné *Pride* pochody hrdosti sa po prvýkrát konali v Srbsku a Čiernej Hore pod dohľadom EÚ. Homofóbia je však stále rozšírená a rastúca tolerancia na západe bol často spájaná a dokonca poukazovaná ako dôvod na väčšie obmedzenia slobody prejavu LGBTI jedincov ďalej na východe. V Rusku bolo LGBTI aktivistom bežne bránené v organizovaní verejných podujatí, pričom sa miestne úrady často odvolávali na právne predpisy zakazujúce propagáciu homosexuality medzi maloletými. Podobná legislatíva bola použitá v Litve pri zákaze knihy rozprávok vrátane príbehov o vzťahoch s rovnakým pohlavím. V Kirgizsku sa legislatívou zakazujúcou „propagáciu netradičných sexuálnych vzťahov“ zaoberal parlament. Útoky na LGBTI jednotlivcov, organizácie a počas pochodov boli bežnými javmi vo veľkej časti východnej Európy a Balkánu, a zriedkakedy si vyslúžili reakciu systémov trestného súdnictva.

NÁSILIE VOČI ŽENÁM A DIEVČATÁM

Domáce a rodovo podmienené násilie je stále prítomné v celom regióne. Podľa správy zverejnenej v marci Agentúrou EÚ pre základné práva (EU Fundamental Rights Agency), sa každá tretia žena v EÚ stala od 15. roku života obeťou fyzického alebo sexuálneho zneužívania. Vstup Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácomu násiliu a o boji proti nemu do platnosti prichádza včas, ale do konca roka zmluvu ratifikovalo zatiaľ len 15 krajín.

Aj napriek tomuto pozitívnemu vývoju, naprieč kontinentom ani naďalej systémy trestného súdnictva a systémy ochrany neslúžili obetiam domáceho a sexuálneho násillia. Nedostatok útočísk pre obeť domáceho násillia a vysoká miera oslabenia vyšetrovaní a stíhaní obvinení zo sexuálneho násillia pretrvali ako bežné problémy v celom regióne.

SEXUÁLNE A REPRODUKČNÉ PRÁVA

Umelé prerušenie tehotenstva je na Malte zakázané za akýchkoľvek okolností. Írsko aj Poľsko zlyhali v rokoch 2010, resp. v roku 2012 a neimplementovali rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva, ktoré vyžadovali, aby mali ženy za určitých okolností garantovaný efektívny prístup k umelému prerušeniu tehotenstva. Napriek tomu sa v prípade Írska Výbor ministrov rozhodol ukončiť svoje monitorovanie výkonu rozsudku.

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

Hlava štátu: **Andrej Kiska** (v júni nahradil Ivana Gašparoviča)
Predseda vlády: **Robert Fico**

Rómske deti naďalej čelia diskriminácii vo vzdelávacom systéme. Úrady vydali žiadateľa o azyl do Ruskej federácie napriek existencii reálnej hrozby mučenia a iného zlého zaobchádzania po návrate. Ústavný súd rozhodol, že referendum o návrhoch, ktoré by zabránili rozšíreniu práv pre partnerstvá osôb s rovnakým pohlavím je v súlade s Ústavným zákonom. V novembri prijalo Slovensko na presídlenie dvoch zadržovaných mužov zo zadržovacieho zariadenia v zálive Guantánamo. Slovensko neratifikovalo Dohovor Rady Európy o predchádzaní násilliu na ženách a domácomu násilliu a o boji proti nemu.

DISKRIMINÁCIA - RÓMOVIA

Počas Univerzálneho periodického hodnotenia pred Radou OSN pre ľudské práva v júni Slovensko znovu potvrdilo záväzok vysporiadať sa s problémom výskytu veľkého počtu rómskych detí v školách pre deti s duševnými poruchami. V júli však verejná ochrankyňa práv potvrdila, že Slovensko pokračuje v porušovaní práv rómskych detí na vzdelanie využívaním diskriminačných diagnostických procedúr.

Ministerstvo školstva trvalo na plánoch vypracovaných v spolupráci s Kanceláriou splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity vybudovať "modelové školy", údajne s cieľom zlepšenia prístupu k vzdelaniu. Ministerstvo plánovalo vybudovať v priebehu roka 15 takýchto škôl, viacero z nich v rómskych osadách. V máji však splnomocnenec uznal, že takýto projekt by mohol vyústiť do prehĺbenia segregácie vo vzdelávaní.

V rámci univerzálneho periodického hodnotenia uznalo Slovensko potrebu vypracovania opatrení k legalizácii neformálnych rómskych obydlií. Ministerstvo dopravy a výstavby pripravilo návrhy pre nový zákon o výstavbe, ktorý sa má venovať problému "nezákonných výstavieb", vrátane neformálnych rómskych osád. V júli vyjadrila Kancelária pre Demokratické inštitúcie a ľudské práva Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OBSE) znepokojenie, že návrhy neobsahovali mechanizmy, ktoré by ochránili obyvateľov nepovolených budov pred núteným vystaňovaním. Kancelária zdôraznila potrebu súdneho preskúmania rozhodnutí o vystaňovaní a prístupu dotknutých občanov k adekvátnej náprave a kompenzáciám.

POLICAJNÉ NÁSILLIE

V januári začala inšpekcia Ministerstva vnútra trestné vyšetrenie neprimeraného použitia násillia počas policajnej operácie v rómskej osade Budulovská v meste Moldava nad Bodvou z 19. júna 2013. Predchádzajúce sťažnosti dotknutých obyvateľov boli zamietnuté. Policajná operácia bola kritizovaná verejnou ochrankyňou práv z dôvodov použitia neprimeranej sily, ponižujúceho zaobchádzania a svojvoľného prehľadávania.

Na konci roka stále nepadlo rozhodnutie okresného súdu, ktorý prejedenal prípad policajných dôstojníkov obvinených zo zlého zaobchádzania so šiestimi rómskymi chlapcami na policajnej stanici v Košiciach v roku 2009. V marci bol jeden z policajných dôstojníkov, ktorý bol prepustený na základe obvinení zo zlého zaobchádzania, opäť prijatý do práce.

PRÁVA LGBTI OSÔB

4. júna prijal parlament novelizáciu ústavného zákona, ktorý definoval manželstvo ako "jedinečný zväzok medzi mužom a ženou". Novelizácia výslovne vylúčila páry osôb rovnakého pohlavia z možnosti uzavrieť manželstvo.¹ Novelizácia vstúpila do platnosti 1. septembra.

¹ Slovakia: The constitutional amendment defining marriage as the union between a man and a woman is discriminatory (EUR

V auguste odovzdala organizácia "Aliancia za rodinu" petíciu prezidentovi so 400 000 podpismi. Žiadali v nej vyhlásiť referendum, ktoré by zakázalo pomenovanie akejkoľvek inej formy partnerstva než zväzku medzi mužom a ženou "manželstvom". Tiež požadovali zakázať adopcie páromi osôb s rovnakým pohlavím, zakázať právne uznanie akéhokoľvek iného partnerstva než "manželstva medzi jedným mužom a jednou ženou" a zabrániť školám, aby poskytovali povinnú sexuálnu výchovu alebo informácie o etických záležitostiach ako je eutanázia v prípade, že žiak/čka alebo jeho/jej rodičia nesúhlasia s takýmto vyučovaním. V septembri požiadala prezident Ústavný súd o preskúmanie ústavnosti referenda s otázkami, ktoré navrhli žiadatelia. Súd v októbri rozhodol, že s výnimkou otázky týkajúcej sa právneho uznania rôznych foriem "partnerstiev" sú všetky ostatné otázky v súlade s Ústavou. V novembri stanovil prezident dátum konania referenda na február 2015.

MUČENIE A INÉ ZLÉ ZAOBCHÁDZANIE

Slovensko naďalej pokračuje v návratoch jednotlivcov do krajín, kde im hrozí mučenie a iné zlé zaobchádzanie.

V júli Slovensko vydalo etnického Čečena Anzora Čentieva do Ruskej federácie, kde bol hľadaný v súvislosti s rôznymi teroristickými zločinmi. Anzor Čentiev bojoval proti vydaniu deväť rokov. Ministerstvo spravodlivosti schválilo vydanie aj napriek existencii hrozby, že bude po návrate podrobený mučeniu alebo inému zlému zaobchádzaniu a skutočnosti, že Anzor Čentiev požiadal o udelenie azylu 3. júna.²

V auguste zamietol Najvyšší súd odvolanie Aslana Jandieva proti rozsudku krajského súdu v Trnave, ktorý povolil jeho vydanie do Ruskej federácie, kde bol obvinený z členstva v ozbrojenej skupine. Súd potvrdil, že záruky, ktoré poskytol Generálny prokurátor Ruskej federácie vo februári 2011 boli "špecifické a spoľahlivé". Jeho vydanie už bolo v minulosti zastavené vďaka Európskemu súdu pre ľudské práva a Slovenským ústavným súdom z dôvodu vystavenia Aslana Jandieva hrozbe mučenia a iného zlého zaobchádzania a neukončeného procesu jeho azylového konania.

72/001/2014), www.amnesty.org/en/library/info/EUR72/001/2014/en

² Slovakia: Further information: Anzor Chentiev extradited to Russia (EUR 72/005/2014) WWW.AMNESTY.ORG/EN/LIBRARY/INFO/EUR72/005/2014/EN

ČESKÁ REPUBLIKA

Hlava štátu: **Miloš Zeman**

Predseda vlády: **Bohuslav Sobotka**

Rómovia aj naďalej čelili rozsiahlej diskriminácii. Európska komisia zahájila proti Českej republike konanie pre porušenie tzv. rasovej smernice kvôli diskriminácii rómskych žiakov vo vzdelávaní. Bolo odhalené zlé zaobchádzanie s osobami s mentálnym postihnutím v štátnych inštitúciách. Nepriateľský postoj verejnosti voči moslimom sa zhoršil.

POZADIE

V októbri oznámila polícia zahájenie vyšetrovania obvinení z manipulácie a nákupu hlasov rómskych občanov v miestnych voľbách, ktoré sa konali v ten istý mesiac. Podľa mimovládnych organizácií, ktoré voľby monitorovali, bola nakupovanie hlasov využité niekoľkými politickými stranami vo viacerých regiónoch.

DISKRIMINÁCIA

Rómovia

V júni kritizoval Výbor OSN pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva úrady pre vysoký počet rómskych žiakov v takzvaných "praktických školách" (v minulosti známych pod označením špeciálne školy), ktoré sú určené pre žiakov s ľahkým mentálnym postihnutím. Výbor vyzval vládu, aby zrušila postupy, ktoré vedú k segregácii rómskych žiakov a postupne pristúpila k zatváraní praktických škôl. Podľa odporúčania Výboru má česká strana zabezpečiť vzdelávanie detí zo sociálne slabších rodín, ako aj rómskych žiakov, klasickým vzdelávacím modelom.

Európska komisia otvorila v septembri konanie proti českým úradom kvôli porušovaniu zákazu diskriminácie vo vzdelávaní stanovenom Smernicou EÚ, ktorou sa zavádza zásada rovnakého zaobchádzania s osobami bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod (tzv. Rasová smernica).

V auguste, viac ako 4 roky po ospravedlnení vlády za nútenú sterilizáciu rómskych žien, oznámil Minister pre ľudské práva návrh zákona, ktorý ponúka finančnú kompenzáciu jednotlivým obetiam vo výške 3500-5000 eur. Podľa mimovládnej organizácie Český Helsinský Výbor muselo medzi rokmi 1972 a 1991 podstúpiť nútenú sterilizáciu takmer 1 000 žien, ktoré by mali mať nárok na finančnú kompenzáciu.

V novembri vláda uznala, že Rómovia aj naďalej čelia diskriminácii v prístupe k bývaniu, vzdelaniu, zdravotnej starostlivosti a na trhu práce. Správa o situácii rómskej menšiny vydaná vládou pod názvom "Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2013" poukázala na prekážky v prístupe k cenovo dostupnému bývaniu, vrátane diskriminácie zo strany súkromných prenajímateľov. Poukázala tiež na vysoký počet rómskych detí umiestnených v praktických školách.

Zločiny z nenávisťi

V októbri zamietol Ústavný súd odvolanie dvoch páchatel'ov voči výške ich trestu za podpaľačský útok na rómsku rodinu v apríli 2009. Dvojročné rómske dievčatko utrpelo pri útoku popáleniny na viac ako 80 percentách tela.

Moslimovia

Médiá informovali o sporadických útokoch vandalizmu na pražskú mešitu, medzi ktorými sa objavili aj islamofóbne nápisy. Ku koncu roka stále prebiehalo policajné vyšetrovanie týchto incidentov.

V septembri podporilo viac ako 25 000 ľudí petíciu, ktorou žiadali vládu, aby nepovolila rozšírenie práv pre registrovanú Asociáciu moslimských komunít. Zákon o cirkvách povoľuje náboženským organizáciám, ktoré sú registrované dlhšie než 10 rokov požiadať o “rozšírené práva”, vrátane práva vyučovať náboženstvo na štátnych školách a uznania náboženských svadobných obradov.

Petícia žiadala vládu, aby nepovolila otvorenie moslimských škôl ani výučbu islamu na štátnych školách či moslimské pobožnosti vo väzniciach. Do konca roku nepožiadala Asociácia moslimských komunít o rozšírenie svojich práv.

Verejná ochrankyňa práv uviedla v septembri, že zákaz nosenia šatiek na strednej zdravotníckej škole diskriminoval dve ženy, utečenkyňu zo Somálska a žiadateľku o azyl z Afganistanu. Verejná ochrankyňa práv objasnila, že zákon neobmedzuje používanie náboženských symbolov v školách, ale že zdanlivo neutrálny zákaz nosenia akýchkoľvek pokrývok hlavy bol nepriamou diskrimináciou. Sťažnosť somálskej študentky na Českú školskú inšpekciu bola zamietnutá.

MUČENIE A INÉ ZLÉ ZA OBCHÁDZANIE

Pacienti s duševnými poruchami naďalej čelili zlému zaobchádzaniu zo strany inštitúcií pre liečbu ľudí s týmito poruchami. V júni vyzvali organizácie Centrum pre ochranu ľudí s mentálnym postihnutím (MDAC) a Liga ľudských práv vládu, aby okamžite zakázala používanie sieťových postelí a ďalších neludských techník na obmedzenie pohybu pacientov. V správe, ktorá hodnotila situáciu v ôsmich psychiatrických liečebňach, poskytli mimovládne organizácie dôkazy o pokračujúcom používaní techník na obmedzenie pohybu pacientov, akými sú sieťové posteľe, posteľné popruhy ako aj na neregulované nadmerné používanie liekov.

V nadväznosti na správu mimovládnych organizácií navštívila ombudsmanka v auguste šesť psychiatrických liečební, a taktiež potvrdila používanie techník na obmedzenie pohybu pacientov. Kritizovala nedostatočné monitorovanie ich používania a vyzvala vládu na zavedenie legislatívnych zmien, ktoré by poskytli lepšiu ochranu pacientom.

OCHRANCOVIA ĽUDSKÝCH PRÁV

Počas “týždňa proti anti – rasizmu a xenofólii” v októbri napadli hackeri krajnej pravice webové stránky mimovládnych organizácií Český Helsinský Výbor a Vzájomné spolužitie. Hackeri tiež napadli súkromný email koordinátorky skupiny Amnesty International v Brne a publikovali internú komunikáciu Amnesty International na svojich stránkach. Český Helsinský Výbor vyhlásil, že podá na hackerov trestné oznámenie.

UTEČENCI A ŽIADATELIA O AZYL

Napriek počiatočným plánom spustiť menší presídľovací program pre sýrskych utečencov sa vláda v októbri rozhodla obmedziť prostriedky len na humanitárnu asistenciu sýrskym utečencom v Jordánsku, ktorí potrebujú okamžitú zdravotnícku pomoc.

MAĎARSKÁ REPUBLIKA

Hlava štátu: **János Áder**

Predseda vlády: **Viktor Orbán**

Vláda začala s negatívnymi kampaňami namierenými proti viacerým mimovládnyim organizáciám kvôli údajným nezrovnalostiam v ich financovaní a nariadila audit ich účtov. Rómovia naďalej čelia diskriminácii zo strany policajných orgánov, v prístupe k zdravotnej starostlivosti a bývaniu. Európsky súd pre ľudské práva rozhodol, že povinná opätovná registrácia náboženských organizácií porušila právo na slobodu náboženského vyznania.

POZADIE

Vo všeobecných voľbách si v apríli vládna strana Fidesz zabezpečila vďaka 45% hlasov dvojtretinovú parlamentnú väčšinu. OBSE kritizovala vládu za úpravu volebnej legislatívy a upozornila, že táto a ďalšia legislatíva vrátane Ústavy boli novelizované bez ohľadu na podmienku verejnej konzultácie a diskusie.

SLOBODA ZDRUŽOVANIA – MIMOVLÁDNE ORGANIZÁCIE

Vláda zaujíma čím ďalej, tým nepriateľskejší postoj voči kritickým skupinám občianskej spoločnosti a mimovládnyim organizáciám a obvinila ich z konania v záujme zahraničných vlád, ktorými sú platené.¹ V apríli 2014 uviedol vedúci kabinetu premiéra, že Nórske fondy, vládou podporovaný nástroj pre projekty sociálnej súdržnosti v strednej a južnej Európe, financovali skupiny spojené s opozičnými stranami. Nórska vláda aj dotknuté mimovládne organizácie jeho tvrdenia popreli.

V júni nariadil úrad premiéra Vládnemu kontrolnému úradu (KEHI), aby vykonal audity mimovládnyim organizácií spojených s distribúciou alebo prijímaním grantov Nórskeho fondov pre mimovládne organizácie v rámci Európskeho hospodárskeho priestoru (EHP). Nórska vláda a dotknuté mimovládne organizácie dôrazne namietali voči zákonnosti auditu, pretože finančné prostriedky neboli súčasťou maďarského štátneho rozpočtu a právomoc vykonať alebo prikázať začatie auditu týchto fondov má Úrad pre finančné mechanizmy v Bruseli na základe bilaterálnych dohôd medzi Maďarskom a Nórskom.

V júli odsúdil Komisar pre ľudské práva Rady Európy vládnú „stigmatizujúcu rétoriku...spochybňujúcu legitimitu mimovládnyim organizácií“. Maďarské orgány pokračovali vo svojich obvineniach voči mimovládnyim organizáciám. Vo svojom prejave v júli označil premiér mimovládne organizácie zaoberajúce sa Nórskymi fondmi za „platených politických aktivistov, ktorí sa pokúšajú presadiť cudzie záujmy v Maďarsku“.

Dňa 8. septembra vykonala polícia raziu v kanceláriách *Ökotárs* a *Demnet*, dvoch mimovládnyim organizáciách zodpovedných za distribúciu Nórskeho grantov. Ich súbory a počítačové servery boli zabavené. Základom policajného vyšetrovania boli údajne obvinenia z nesprávneho použitia prostriedkov.²

V septembri začal Vládný kontrolný úrad s postupmi na pozastavenie platnosti daňových identifikačných čísel štyroch mimovládnyim organizácií spojených s distribúciou Nórskeho grantov z dôvodu údajného odmietnutia spolupráce počas vládou nariadeného auditu. Mimovládne organizácie popreli tieto tvrdenia.

¹ Hungary: Stop targeting NGOs (EUR 27/002/2014), www.amnesty.org/en/library/asset/EUR27/002/2014/en/5a8bdc49-7960-408f-b8e8-e49c9e564d7/eur270022014en.html

² Hungarian government must end its intimidation of NGOs (EUR 27/004/2014), www.amnesty.org/en/library/asset/EUR27/004/2014/en/df917e1f-900b-4abb-8cdd-56dfabc9eb54/eur270042014en.html

V októbri vydal Vládný kontrolný úrad správu o vykonanom audite a oznámil, že bude žiadať trestné stíhanie viacerých mimovládnych organizácií. V decembri vstúpilo do platnosti pozastavenie platnosti daňových identifikačných čísel najmenej jednej dotknutej mimovládnej organizácie. Organizácie plánovali napadnúť pozastavenie platnosti pred súdom.

Prvostupňový súd rozhodol v júli, že hovorca Fideszu poškodil povest' mimovládnej organizácie Maďarský Helsinský Výbor, keď tvrdil, že organizáciu financujú "americkí špekulanti...za účelom útokov na maďarskú vládu". Hovorca sa voči rozhodnutiu odvolal.

DISKRIMINÁCIA

Rómovia čelili etnickej diskriminácii a polícia ich neprimerane často stíhala za drobné administratívne priestupky. V septembri uviedol Výbor OSN pre práva dieťaťa, že Rómom je naďalej odopieraná zdravotná starostlivosť, vrátane pohotovostnej služby, a že čelia aj diskriminácii zo strany zdravotníckeho personálu.

Približne 450 obyvateľom prevažne rómskej štvrte známej ako Očíslované ulice v meste Miškovec hrozilo, že budú nedobrovoľne vystahovaní a stanú sa z nich bezdomovci.³ V máji prijala miestna samospráva vyhlášku, v ktorej označila domy v tomto susedstve za „staré a neadekvátne“ a oznámila, že nájomné zmluvy budú vypovedané.

Obec vyhlásila, že „nemá miesto pre slumy“ a plány na demoláciu spomenutých objektov podporilo prostredníctvom petície 35 000 jednotlivcov. V auguste obec vystahovala prvé dve rodiny, približne ďalších 50 rodín očakávalo rozhodnutia o vystahovaní do konca roka.

SLOBODA NÁBOŽENSKÉHO VYZNANIA

V septembri potvrdil veľký senát Európskeho súdu pre ľudské práva svoje predchádzajúce rozhodnutie, podľa ktorého Maďarsko porušilo právo na slobodu náboženského vyznania schválením zákona z roku 2011. Zákon vyžadoval, aby sa všetky uznávané cirkvi a náboženské organizácie opätovne registrovali, avšak iba pokiaľ boli schopné dokázať svoju existenciu v Maďarsku po minimálne 20 rokov, ako aj preukázať že združujú minimálne 1000 členov. Rozhodnutie Európskeho súdu zaviazalo Maďarsko k dialógu a dosiahnutiu dohody s cirkvami o opätovnej registrácii, ako aj o náhrade akýchkoľvek vzniknutých škôd.

UTEČENCI A ŽIADATELIA O AZYL

Žiadatelia o azyl boli v období prehodnocovania ich žiadostí často zadržaní. V správe zverejnenej v máji uviedol Maďarský Helsinský výbor, že až 40% prvožiadateľov o azyl bolo zadržovaných a súdne preskúmanie takéhoto azylového zadržovania nebolo účinné. V septembri uviedol Maďarský Helsinský Výbor, že v roku 2013 zaznamenal 262 prípadov jednotlivcov, ktorí boli vyhostení alebo vrátení. Vo všetkých prípadoch sa snažili dostať do Maďarska cez maďarsko-srbskú hranicu.

Výbor OSN pre práva dieťaťa v septembri kritizoval Maďarsko za zadržovanie detí žiadajúcich o azyl a maloletých migrantov bez sprievodu v administratívnej väzbe.

MUČENIE A INÉ ZLÉ ZA OBCHÁDZANIE

V máji rozhodol Európsky súd pre ľudské práva, že doživotný trest bez možnosti prepustenia zavedený novelou Ústavy z roku 2011 predstavuje neľudský a ponižujúci trest.

³ Hungary: Mayor of Miskolc must halt evictions of Roma (Press Release) (EUR 27/003/2014), www.amnesty.eu/en/news/press-releases/eu/hungary-mayor-of-miskolc-must-halt-evictions-of-roma-0771/#.VGowKvmsXu0

POĽSKÁ REPUBLIKA

Hlava štátu: **Bronislaw Komorowski**

Predsedníčka vlády: **Ewa Kopaczová** (v septembri nahradila Donalda Tuska)

Bývalý poľský prezident potvrdil, že sa v krajine nachádzalo tajné väzenie CIA. Európsky súd pre ľudské práva (ESLP) uznal Poľsko vinným zo spoluúčasti na tajnom zadržiavaní a mučení pod vedením Ústrednej spravodajskej agentúry (CIA). Pretrvávali obavy ohľadom ochrany a dodržiavania sexuálnych a reprodukčných práv. Poľsko doteraz neratifikovalo Dohovor Rady Európy o predchádzaní násilí na ženách a domácejmu násilíu a boji proti nemu.

PROTITERORISTICKÉ OPATRENIA A BEZPEČNOSŤ

Poľsko sa stalo prvým členským štátom EÚ, ktorý bol usvedčený zo spoluúčasti na amerických programoch presunu a tajného zadržiavania zriadených na rozkaz amerického prezidenta Georga W. Busha po útokoch z 11. septembra 2001. Európsky súd pre ľudské práva potvrdil v dvoch samostatných rozhodnutiach v júli spoluprácu poľskej strany s americkou Ústrednou spravodajskou agentúrou (CIA). Spolupráca sa týkala zriadenia a prevádzkovania tajného väzenia vo vojenskej oblasti Stare Kiejkuty v rokoch 2002 až 2005, kde boli väzni držaní v tajnosti, častokrát tajne presúvaní a mučení. Dvaja žalobcovia, Abd al-Rahim al-Nashiri a Zayn al-Abidin Muhammad Husajn (Abu Zubaydah), sa obrátili so svojimi prípadmi na Európsky súd v rokoch 2011 a 2013. Abd al-Rahim al-Nashiri, občan Saudskej Arábie, ktorý údajne zosnoval bombový útok na americkú vojnovú loď USS Cole pri pobreží Jemenu v roku 2000 tvrdil, že bol vypočúvaný v tajnom zariadení v Poľsku, podrobený „pokročilým metódam výsluchu“ a ďalšiemu porušovaniu ľudských práv ako je napríklad „falošná poprava“ so zbraňou. Čelil tiež hrozbám sexuálneho útoku na jeho rodinu. Abu Zubaydah, Palestínčan bez štátnej príslušnosti narodený v Saudskej Arábii tiež tvrdil, že bol držaný v Poľsku, kde bol podľa neho vystavený extrémnej fyzickej bolesti a psychickému utrpeniu vrátane „waterboardingu“. Abd al-Rahim al-Nashiri čelil procesu pred vojenskou komisiou v zálive Guantánamo, pri ktorom žiadala obžaloba trest smrti.

Európsky súd rozhodol, že Poľsko konalo v rozpore s Európskym dohovorom o ochrane ľudských práv vo viacerých oblastiach. Okrem iného poľské úrady dostatočne nevyšetrili tvrdenia mužov, mučenie a iné zlé zaobchádzanie, ktoré museli podstúpiť, tajné zadržiavanie a presuny do iných miest, kde boli vystavení riziku ďalšieho porušovania ľudských práv. Súd tiež znovu potvrdil právo obetí ako aj verejnosti na pravdu. V októbri vláda požiadala o opätovné preskúmanie prípadu pred Veľkým senátom Európskeho súdu na preskúmanie *de novo*. Ku koncu roka nebolo stanovisko komory Senátu známe a nie je známy ani dátum rozhodnutia o prípadnom preskúmaní.

Tretiemu mužovi, ktorý tvrdil, že bol v roku 2003 zadržiavaný v tajnom zadržiavacom centre, bol v októbri 2003 v rámci vnútroštátneho poľského vyšetovania zariadenia CIA udelený štatút „zranenej osoby“. Walid bin Attash, ktorý je jemenskej národnosti, je v súčasnosti zadržiavaný a čaká na proces pred vojenskou komisiou v zálive Guantánamo. Štvrtý muž, Mustafa al-Hawsawi podal žiadosť na prokuratúru v snahe o získanie štatútu zranenej osoby v prebiehajúcom vyšetovaní obvinení o existencii programov vydávania a tajného zadržiavania. Na konci roka žalobca zvažoval, či zvráti predchádzajúce negatívne rozhodnutie o žiadosti Mustafa al-Hawsawihho.

Po rokoch popierania potvrdil v decembri bývalý prezident Poľska Aleksander Kwasniewski, že sa v Poľsku nachádzalo tajné zariadenie CIA, v ktorom boli väzni držaní v rokoch 2002 až 2003. Priznanie prišlo po vydaní veľmi zrevidovanej správy amerického Senátu o programoch tajných zadržiavaní vedených CIA. Hoci správa nemenuje Poľsko, fakty týkajúce sa takzvaného „modrého zadržiavacieho centra“ v správe Senátu zodpovedajú dátumom zadržania a detailom mučenia, ktoré opísali Abd al-Rahim al-Nashiri a Zayn al-Abidin Muhammad Husajn (Abu Zubaydah) vo svojich podnetoch na Európsky súd.

SEXUÁLNE A REPRODUKČNÉ PRÁVA

Napriek rozhodnutiu Európskeho súdu pre ľudské práva v októbri 2012 v prípade *P. a S. v. Poľsko* (14-ročnému dievčaťu bolo zamietnuté právo na legálne umelé prerušenie tehotenstva), podľa ktorého Poľsko porušilo právo na súkromný život, ako aj právo ne byť podrobený neľudskému a ponižujúcemu zaobchádzaniu, nastal iba veľmi malý pokrok v zabezpečovaní prístupu k legálnemu prerušeniu tehotenstva. Úrady zlyhali v zavádzaní opatrení na zabezpečenie efektívnej implementácie zákona o umelom prerušení tehotenstva, ako aj zaručení, že výhrada svedomia zdravotného personálu neporuší právo ženy na prístup k tomuto zákroku.

V júni bol žene odmietnutý potrat, aj napriek prenatalným testom, ktoré dokázali vážne a nezvratné poškodenie plodu. Umelé prerušenie tehotenstva v takýchto prípadoch garantuje zákon. Riaditeľ Verejnej nemocnice vo Varšave však odmietol vykonanie zákroku v nemocnici s odvolaním sa na výhradu svedomia, a to aj napriek tomu, že výhrada svedomia sa vzťahuje na jednotlivcov, nie na inštitúcie. Dieťa zomrelo 10 dní po pôrode. V júli udelilo Ministerstvo zdravotníctva nemocnici pokutu za porušenie práv pacienta a starosta Varšavy odvolal riaditeľa zo svojej pozície. V reakcii na prípad odporučil Komisár pre práva pacientov, aby vláda upravila pravidlá o výhrade svedomia.

DISKRIMINÁCIA

Výbor OSN na odstránenie rasovej diskriminácie zaznamenal v marci nárast trestných činov z nenávisťi, vrátane antisemitských útokov. Výbor kritizoval nedostatok akéhokoľvek ustanovenia v trestnom zákone, ktorý by umožňoval považovať rasovú motiváciu za priťažujúcu okolnosť pri ukladaní trestov.

Antidiskriminačná legislatíva neposkytla rovnakú ochranu pred diskrimináciou vo všetkých oblastiach a na každom základe. Diskriminácia nie je výslovne zakázaná na základe sexuálnej identity a bola zakázaná iba pokiaľ ide o sexuálnu orientáciu v oblasti zamestnanosti.

JUSTIČNÝ SYSTÉM

V januári vstúpil do platnosti Zákon o stíhaní osôb s duševnými poruchami. Podľa tohto zákona môže súd uložiť preventívne opatrenia voči v minulosti odsúdeným osobám s duševnými poruchami, ktoré ohrozujú život, zdravie a sexuálnu slobodu druhých. Možné opatrenia zahŕňali izoláciu v uzavretých psychiatrických jednotkách po ukončení väzenského trestu. Prezident postúpil zákon Ústavnému súdu na preskúmanie.

UTEČENCI A MIGRANTI

Nový zákon o cudzincoch, ktorý vstúpil do platnosti v máji, predĺžil maximálnu možnú dĺžku zadržania žiadateľov o azyl na 24 mesiacov. Podľa poľských mimovládnych organizácií Helsinská nadácia pre ľudské práva a Asociácia pre právnu intervenciu bolo takmer každým štvrtým zo zadržovaných migrantov dieťa.

V októbri požiadal Európsky súd pre ľudské práva vládu, aby objasnila okolnosti administratívneho zadržania etnickej Čečenky a žiadateľky o azyl a jej piatich detí. Žena bola spolu s deťmi deportovaná do Čečenska v marci, aj napriek tomu, že v tom čase stále prebiehalo azylové konanie.

UKRAJINA

Hlava štátu: **Petro Porošenko** (v júni nahradil Oleksandra Turčynova, ktorý vo februári nahradil Viktora Janukovyča)

Predseda vlády: **Arsenij Jaceňuk** (vo februári nahradil Mykolu Azarova)

Násilie v dôsledku protestov v hlavnom meste Kyjeve a neskôr na východne Ukrajiny vyústilo do občianskeho konfliktu s ruskou účasťou. Páchatelia porušení ľudských práv z radov polície, zodpovední za mučenie a iné zlé zaobchádzanie, ako aj použitie neprimeranej sily počas demonštrácií, neboli potrestaní a vyšetrovanie takýchto incidentov nebolo efektívne. Proruské polovojenské jednotky v okupovanej autonómnej republike Krym a obe bojujúce strany vo východnej Ukrajine postihnuté konfliktom boli zodpovedné za únosy jednotlivcov. Obe strany porušili vojnové zákony. Na Kryme boli zavedené ruské obmedzenia práva na slobodu prejavu, zhromažďovania a združovania a proukrajinskí aktivisti a členovia krymskej tatárskej komunity boli prenasledovaní polovojenskými jednotkami a de facto úradmi.

POZADIE

Proeurópske demonštrácie v Kyjeve („EuroMaydan“) vypukli v roku 2013 po rozhodnutí vlády nepodpísať Asociačnú dohodu o pridružení k EÚ a viedli k zosadeniu prezidenta Janukovyča 22. februára 2014. Pôvodne pokojná demonštrácia sa radikalizovala potom, čo ju 29. novembra 2013 v noci polícia násilne rozohnala. Demonštranti postavili stany na Námestí nezávislosti a obsadili niekoľko budov. Aj keď väčšina demonštrantov zostala pokojná, násilie na oboch stranách eskalovalo. Najmenej 85 demonštrantov a 18 policajtov zomrelo v dôsledku násilia na Euromajdane v Kyjeve a stovky boli tiež zranených.

Po tom, čo Viktor Janukovyč tajne opustil Ukrajinu a vytvorila sa dočasná vláda, začali čoraz násilnejšie protesty v prevažne rusky hovoriacom regióne Donbas na východnej Ukrajine. Na Kryme obsadili v noci z 26. do 27. februára ozbrojené polovojenské jednotky, ktoré sa nazvali „zložky sebaobrany“, budovy patriace miestnym orgánom. Spoločne s členmi regulárnych ruských síl zablokovali ukrajinské vojenské zariadenia na polostrove a 27. februára v prítomnosti ozbrojených mužov zvolil Krymský parlament nové vedenie. „Referendum“ o stave Krymu bolo vyhlásené na 16. marca. Účastníci v drvivej väčšine hlasovali pre zjednotenie s Ruskom, zatiaľ čo oponenti ho bojkotovali. 18. marca krymské *de facto* orgány podpísali v Moskve „zmluvu“, ktorej výsledkom bola anexia Krymu Ruskom.

V apríli obsadili ozbrojení odporcovia novej vlády v Kyjeve vládne budovy v mestách Doneck a Luhansk a niekoľkých menších mestách. Podarilo sa im obsadiť budovy policajného riaditeľstva a veliteľstva bezpečnosti, čím účinne prevzali kontrolu nad veľkými časťami Donbasu. 15. apríla oznámila vláda začiatok „protiteroristickej operácie“. Situácia rýchlo prerástla v ozbrojený konflikt medzi vládnymi silami a ozbrojenými separatistickými skupinami podporovanými Ruskom. Prokyjevské sily robili postupné pokroky až do konca augusta, kedy Rusko posilnilo svoju utajenú vojenskú účasť na Ukrajine.⁴ V septembri na rokovaní v Bielorusku bolo dohodnuté prímerie medzi bojujúcimi stranami. Aj napriek tomu boje v obmedzenom rozsahu pokračovali, následkom čoho sa počet obetí vyšplhal do konca roka na 4000. Potom, čo *de facto* orgány v Donecku a Luhansku uskutočnili 2. novembra „voľby“, Kyjev stiahol svoju ponuku limitovanej decentralizácie regiónu.

Prečasné prezidentské a parlamentné voľby sa konali 25. mája a 26. októbra. Voľby vrátili k moci proeurópske strany a politikov. 16. septembra ratifikovali európsky parlament a ukrajinský parlament Asociačnú dohodu s EÚ, ale tú do konca roka neschválili všetky členské štáty EÚ.

⁴ Ukraine: Mounting evidence of war crimes and Russian involvement (News story)
www.amnesty.org/en/news/ukraine-mounting-evidence-war-crimes-and-russian-involvement-2014-09-05

BEZTRESTNOSŤ - EUROMAJDAN

Tri mesiace demonštrácií na Majdane poukázali na systémový problém beztrestnosti za zneužitie sily, na mučenie a iné zlé zaobchádzanie jednotlivcov zo strany policajných orgánov na Ukrajine. Poriadková polícia prvýkrát použila silu proti úplne pokojným demonštrantom 30. novembra 2013, keď sa odmietli rozísť. Použitie sily vyústilo v desiatky zranených a krátkemu zadržaniu 35 pokojných demonštrantov na základe obvinení z výtržníctva. V reakcii na všeobecné odsúdenie prepustili úrady vyššieho kyjevského policajného úradníka a údajne začali trestné konanie proti nemu a proti štyrom ďalším. Tieto konania neboli nikdy uzavreté. V nasledujúcich týždňoch a mesiacoch sa polícia opakovane uchýlila k zneužitiu sily na Euromajdane, rovnako ako k svojvoľnému zatýkaniu a pokusom začať arbitrárne trestné konania proti demonštrantom.⁵ Nakoniec boli na demonštráciách nasadené strelné zbrane s ostrou muníciou, vrátane pušiek, hoci nebolo jasné, ktoré sily ich použili a pod koho rozkazmi konali. Šéf ukrajinskej bezpečnostnej služby (SBU) v novembri uviedol, že 16 bývalých príslušníkov poriadkovej polície a päť vysokých úradníkov SBU bolo zatknutých v súvislosti so zabitím demonštrantov v Kyjeve.

Po páde Viktora Janukovyča sa nové orgány verejne zaviazali k účinnému vyšetrovaniu a stíhaniu osôb zodpovedných za úmrtia počas Euromajdanu a za všetky zneužívania moci voči demonštrantom. Avšak okrem obvinenia bývalého vyššieho politického vedenia bolo v tomto smere prijatých iba zopár, ak vôbec nejakých konkrétnych krokov.

Iba dvaja policajti stáli pred súdom za mučenie a iné zlé zaobchádzanie počas Euromajdanu. Obidvaja boli nízko postavení branci z vojsk ministerstva vnútra. 28. mája dostali podmienené tresty na tri a dva roky za „prekročenie právomocí alebo úradnej moci“ (článok 365 trestného zákonníka), pre zlé zaobchádzanie s Mykchaylom Havryliukom 22. januára 2014. Videozáznam ukazuje ako je Mykchaylo Havryliuk nútený stáť nahý v teplotách pod nulou pred tuctom dôstojníkov z vojsk ministerstva vnútra a poriadkovej polície. Mnohých z nich je možné vidieť ako ho ponižujú tým, že ho nútia púzovať pre fotografie. Potom bol donútený nastúpiť do autobusu.

Obete v 20 prípadoch zneužitia sily zo strany polície na Euromajdane, ktoré Amnesty International sledovala, boli frustrované z pomalého postupu a zjavného nedostatku vyšetrovania ich tvrdení, zlyhania orgánov v identifikácii páchatelov a z biednej komunikácie štátneho zastupiteľstva.⁶

Rada Európy zriadila v apríli Medzinárodný poradný výbor pre Ukrajinu, aby posúdil vyšetrovania súvisiace s Euromajdanom. O postupe vyšetrovania do konca tohto roka nepodal výbor správu.

ÚNOSY, ZMIZNUTIA A ZABITIA

Počas protestov v Kyjeve zmizlo niekoľko desiatok aktivistov Euromajdanu. Kým osud viac než 20 z nich zostal na konci roka nejasný, ukázalo sa, že niektorí z nich boli unesení a bolo s nimi zlé zaobchádzané. V decembri oznámil Úrad generálneho prokurátora, že 11 mužov podozrivých z únosu aktivistov na Euromajdane bolo zatknutých a niekoľko ďalších umiestnených na zoznam hľadaných osôb. Žiadni z nich nepatrili k príslušníkom orgánov činných v trestnom konaní, aj keď údajne konali na základe príkazov od bývalých vyšších policajných úradníkov.

Yury Verbytsky a Igor Lutsenko zmizli 21. januára z nemocnice. Igor Lutsenko uviedol, že mu únoscovia zaviazali oči, zbili ho a ponechali v lese pri teplotách pod bodom mrazu. Yury Verbytsky bol nájdený mŕtvy v lese, mal zlomené rebrá a okolo hlavy stopy po lepiacej páske.

Únosy a týranie zajatcov boli bežne využívané na Kryme okupovanom Ruskom a v časti východnej Ukrajiny pod kontrolou separatistov. Medzi prvými obeťami boli členovia miestnych samospráv, proukrajinskí politickí aktivisti, novinári a medzinárodní pozorovatelia. Na tlačovej konferencii 23. apríla priznal samozvaný „ľudový starosta“ Slovjanska Vyacheslav Ponomarev, že separatisti zadržovali určitý počet ľudí kvôli výmenám zajatcov. Následne bolo niekoľko stoviek zajatcov vymenených medzi separatistami a ukrajinskými orgánmi. Iných si ponechali pre výkupné. Sashu, 19-ročného prokyjevského aktivistu uniesli členovia ozbrojenej skupiny v Luhansku 12. júna. 24 hodín ho

⁵ Ukraine: Kyiv protest ban blatant attempt to “gag peaceful protesters” (News story)

www.amnesty.org.uk/press-releases/ukraine-kyiv-protest-ban-blatant-attempt-gag-peaceful-protesters

⁶ Ukraine: a new country or business as usual? (EUR 50/028/2014)

www.amnesty.org/en/library/asset/EUR50/028/2014/en/da555a1a-99a1-4d76-a52b-8f020712e0fa/eur500282014en.pdf

nepretržite bili a mučili elektrickými šokmi. Prepustili ho po tom, čo jeho otec údajne zaplatil výkupné 60 000 amerických dolárov.

Voči členom prokyjevských síl, najmä tzv. dobrovoľníckym práporom rozmiestnených pre boj po boku oficiálnych síl v Donbase boli opakovane vznesené obvinenia z únosov. Medzi júnom a augustom bolo v luhanskom regióne zaznamenaných niekoľko prípadov zneužívania zo strany práporu Aidar. Jednalo sa o únosy miestnych mužov obvinených z kolaborácie so separatistami a ich zadržiavanie v provizórnych väzenských zariadeniach predtým, ako ich prepustili alebo odovzdali bezpečnostným službám. Takmer vo všetkých prípadoch boli zajatci bití a členovia práporu zabavili ich majetky vrátane automobilov a cenností. V niektorých prípadoch museli zaplatiť výkupné, aby ich prepustili.⁷

Člen parlamentu Oleh Lyashko publikoval niekoľko online videí, na ktorých je v čele skupiny ozbrojených mužov v kuklách a vypočúva a zle zaobchádza s osobami podozrivými z kolaborácie so separatistami. Voči jeho aktivitám nebolo začaté žiadne trestné vyšetrovanie. V októbri opäť vyhral mandát v parlamentných voľbách a jeho strana vstúpila do vládnej koalície.

Obidve strany v konflikte sú podľa dôkazov zodpovedné za mimosúdne popravy. Niekoľko separatistických veliteľov sa chválilo, že zajatcov odsúdili na smrť za údajné zločiny, a *de facto* separatistické orgány zaviedli do ich „trestného zákonníka“ „trest smrti“.⁸

SPOLOČENSKÉ NÁSILIE

V rámci napätia prišlo v mnohých oblastiach krajiny k opakovaným stretom demonštrantov za a proti post-janukovyčovým orgánom. Polícii sa často nedarilo zasahovať alebo efektívne sa vysporiadať s násilím.

Počas násilných stretov zomrelo 2. mája v Odese 48 anti-euromajdanských demonštrantov a viac ako 200 sa zranilo vnútri horiacej budovy obliehanej ich oponentmi. Polícii sa nepodarilo prijať účinné opatrenia, aby zabránili alebo zastavili ďalšie násilie. Bolo začatých niekoľko trestných vyšetrovaní týchto udalostí. V novembri začalo prvé súdne konanie v jednom z prípadov, v ktorom bolo obvinených 21 ľudí. Všetci z nich boli proruskí aktivisti. Boli obvinení z hromadného porušovania verejného poriadku a nezákonného použitia strelných zbraní a výbušnín. Tajnostkárstvo obklopujúce oficiálne vyšetrovanie vzbudzuje obavy o ich účinnosti a nestrannosti.

OZBROJENÝ KONFLIKT

V konflikte na východe Ukrajiny zomrelo ku koncu roka viac než 4000 ľudí. Mnoho civilných obetí zomrelo následkom neuváženeho použitia sily na oboch stranách, a to najmä v dôsledku používania neriadenej mínometov a rakiet v civilných oblastiach.

Stranám sa nepodarilo prijať primerané opatrenia na ochranu civilistov, v rozpore s vojenským právom.⁹ Obe strany umiestnili jednotky, zbrane a ďalšie vojenské ciele do obytných oblastí. V mnohých prípadoch využívali separatistické sily obytné priestory a budovy ako palebné pozície, zatiaľ čo prokyjevské sily opätovovali palbu na tieto pozície. Zatiaľ nič nenasvedčuje tomu, že obe strany vyšetrojú údajné porušovanie medzinárodného humanitárneho práva a možné vojnové zločiny spáchané vlastnými silami.

Dňa 17. júla ohlásili separatistické sily zničenie ukrajinského vojenského lietadla. Keď vyšlo najavo, že civilné dopravné lietadlo Malaysian Airlines s takmer 300 ľuďmi bolo zostrelené, tvrdenie bolo stiahnuté. Odvtedy sa obidve strany za tento čin navzájom obviňujú. Medzinárodné vyšetrovanie incidentu ku koncu tohto roka naďalej trvalo.

⁷ Ukraine: Abuses and war crimes by the Aidar Volunteer Battalion in the north Luhansk region (EUR 50/040/2014) www.amnesty.org/en/library/asset/EUR50/040/2014/en/e6776c69-fe66-4924-bfc0-d15c9539c667/eur500402014en.pdf

⁸ Summary: killings during the conflict in eastern Ukraine (EUR 50/042/2014) <http://www.amnesty.org/en/library/info/EUR50/042/2014/en>

⁹ Eastern Ukraine: Both sides responsible for indiscriminate attacks (Press release) www.amnesty.org/en/for-media/press-releases/eastern-ukraine-both-sides-responsible-indiscriminate-attacks-2014-11-06

VYSÍDLENÉ OSOBY

Okolo 20 tisíc ľudí, ktorí unikali pred ruskou okupáciou Krymu, získalo štátnu pomoc pre presídlenie. Odhaduje sa, že takmer milión ľudí bolo vysídlených v dôsledku konfliktu v Donbase. Zhruba polovica z nich bola vnútorne vysídlená a zvyšok zamieril hlavne do Ruska. Na Ukrajine ich väčšina získala obmedzenú štátnu pomoc a spoliehali sa na svoje vlastné prostriedky, rodinné siete a na pomoc dobrovoľníckych organizácií. Prijatie zákona o vnútorne vysídlených osobách v októbri v praxi zmenilo ku koncu roka len málo.

KRYM

V marci po ruskej anexii Krymu slúžili ruské reštriktívne zákony k potlačeniu práv na slobodu zhromažďovania, združovania a prejavu na krymskom území. Organizácie občianskej spoločnosti boli zatvorené z dôvodu nedodržania ruských právnych predpisov. Miestni obyvatelia boli vyhlásení za ruských občanov. Tí, ktorí si chceli udržať ukrajinské občianstvo boli povinní oznámiť to úradom.

Samozvané polovojenské sily „sebaobrany“ sa beztreštno dopustili viacerých vážnych zneužití vrátane násilných zmiznutí. *De facto* predseda vlády Krymu Sergei Aksionov uviedol, že hoci tieto polovojenské jednotky nemali žiadny oficiálny status alebo autoritu, jeho vláda sa na ne spoliehala a rozhodla sa „občas prehliadnuť“ zneužívania, ktorých sa dopustili.

Boli zaznamenané početné dôkazy o únosoch proukrajinských aktivistov na Kryme.

Aktivistky z Euromajdanu, Oleksandra Ryazantseva a Kateryna Butko boli unesené 9. marca po tom, čo boli zastavené na kontrolnom stanovišti. To bolo údajne obsadené poriadkovou políciou a krymskými polovojenskými jednotkami „sebaobrany“ vyzbrojenými pištoľami a nožmi. Aktivistky boli prepustené 12. marca.¹⁰

Olega Sentsova, známeho proukrajinského aktivistu a filmového režiséra zatkli na Kryme 9. mája ruské bezpečnostné zložky a odviekli ho spolu s niekoľkými ďalšími osobami do Moskvy. Trestné konanie proti nemu (v rámci obvinení súvisiacich s terorizmom, ktoré sa zdajú neopodstatnené) bolo vykonané v tajnosti a jeho obvinenia z mučenia boli zamietnuté úradmi.

Krymskí Tatári, etnická skupina pochádzajúca z polostrova (boli deportovaní do odľahlých častí Sovietskeho zväzu v roku 1944 a až do konca 80. rokov sa nesmeli vrátiť), boli prenasledovaní *de facto* orgánmi kvôli verejnému vyjadrovaniu proukrajinských názorov. Od marca bolo niekoľko krymských Tatárov unesených a zbitých. Tieto porušenia sa *de facto* orgánom nepodarilo vyšetriť.

Dňa 3. marca odviekli traja muži „zložiek sebaobrany“ krymského tatára Resha Ametova po tom, čo protestoval pred budovou krymskej Rady ministrov v regióne hlavného mesta Simferopol. Jeho telo sa našlo takmer o dva týždne neskôr a boli na ňom viditeľné známky mučenia. Jeho únoscovia neboli identifikovaní.

De facto úrady začali kampaň pre uzatvorenie Mejlisu voleného Zhromaždením krymských Tatárov (kurultai) a uznávaného ukrajinskými orgánmi ako reprezentatívny orgán tatárskej komunity.

Mustafovi Dzhemilievimu, bojovníkovi za ľudské práva a zakladateľovi Mejlisu, bol zakázaný vstup na Krym. Nebolo mu dovolené vstúpiť ani 3. mája, keď sa snažil prejsť cez kontrolné stanovište pri Armyansku. Stovky krymských Tatárov sa s ním prišli stretnúť. Podľa *de facto* úradov išlo o protiprávne zhromaždenie a desiatky účastníkov dostali pokutu. Domy niekoľkých krymských tatárskych vodcov boli následne prehľadané a najmenej štyria krymskí Tatári boli zatknutí, obvinení z „extrémizmu“ a presunutí do Ruska na vyšetrovanie.

5. júla sa nesmel Refat Chubarovov, ktorý nahradil Mustafu Dzhemilieva na mieste vodcu Mejlisu, vrátiť na Krym a dostal zákaz vstupu na päť rokov. Novovymenovaný *de facto* prokurátor Krymu cestoval k hraničnému prechodu, aby ho varoval, že činnosť Mejlisu porušila ruský zákon o extrémizme. Dňa 19. septembra zabavili ruské úrady sídlo Mejlisu z toho dôvodu, že jej zakladateľ (Mustafa Dzhemiliev) bol cudzí štátny príslušník, ktorý mal zakázaný vstup do Ruska.

¹⁰ Ukraine: Journalists at risk of abduction in Crimea (EUR 50/015/2014)
www.amnesty.org/en/library/info/EUR50/015/2014/en

16. mája, len dva dni pred plánovaným každoročným podujatím pri príležitosti 70. výročia deportácie krymských Tatárov v roku 1944, *de facto* premiér Krymu oznámil zákaz o konaní všetkých masových stretnutí na Kryme do 6. júna, z dôvodu „eliminovania možných provokácií extrémistov“, a aby sa zabránilo „narušeniu letných prázdnin“. V ten deň bola schválená len jedna spomienková krymská tatárska akcia, ktorá sa konala na okraji Simferopolu a za prítomnosti polície.

PRÁVA LESIEB, GEJOV, BISEXUÁLOV, TRANSGENDER A INTERSEX ĽUDÍ

Plánovaný LGBTI Pride March, ktorý sa mal konať 5. júla v Kyjeve bol zrušený po tom, čo polícia vyhlásila, že nemôže zabezpečiť bezpečnosť účastníkov pred očakávanými proti-demonštráciami. Novozvolený starosta Kyjeva Vitaliy Klychko uviedol 27. júna, že na Ukrajine teraz nie je čas na takéto „zábavné podujatia“.

AMNESTY INTERNATIONAL

Amnesty International je celosvetové hnutie viac ako 7 miliónov ľudí, ktorí sa usilujú o dodržiavanie ľudských práv na celom svete. Snažíme sa naplniť poslanstvo Všeobecnej deklarácie ľudských práv a ostatných medzinárodných ľudskoprávných štandardov všade a pre všetkých na svete. Amnesty International bola založená s myšlienkou o základných ľudských právach, ktoré presahujú národné, kultúrne, náboženské a ideologické hranice.

Cieľom Amnesty International je dosiahnuť zlepšenie stavu ľudských práv v prípadoch, ktorým sa venuje. Tento cieľ dosahuje prostredníctvom výskumu (zberu informácií) a následným vedením kampaní vo všetkých oblastiach ľudských práv – občianskych, politických, sociálnych, kultúrnych a hospodárskych práv. Či sa jedná o slobodu prejavu a zhromažďovanie, fyzickú a duševnú integritu osôb, ochranu pred diskrimináciou alebo o právo na bývanie, všetky práva sú nedeliteľné.

Amnesty International je financovaná predovšetkým členskými a verejnými príspevkami. Organizácia nežiada ani neprijíma na výskumy a kampane proti porušovaniu ľudských práv žiadne zdroje. Amnesty International je nezávislá od vlád, politických ideológií, ekonomických záujmov a vierovyznaní. Amnesty International je demokratické hnutie, v ktorom sú hlavné rozhodnutia prijímané predstaviteľmi zo všetkých národných sekcií na stretnutiach Medzinárodnej rady, ktoré sa konajú každé dva roky. Aktuálne informácie o našej organizácii sú k dispozícii online.

Prvé vydanie v roku 2015
Amnesty International Ltd
Peter Benenson House
1 Easton Street
London WC1X 0DW
Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska

© Amnesty International 2015

Index: POL 10/001/2015

ISBN: 978-0-86210-488-7

Katalógový zápis pre túto knihu je dostupný v British Library.

Originálny jazyk: Angličtina

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto publikácie nesmie byť reprodukováná, prenášaná, uložená na dátové nosiče akýmkoľvek spôsobom vrátane elektronického, mechanického, fotografického či iného záznamu bez predchádzajúcej dohody a súhlasu vydavateľov. Pre žiadosti o vydanie súhlasu alebo iné otázky kontaktujte copyright@amnesty.org.

amnesty.org

Táto správa dokumentuje prácu a vyjadruje znepokojenia Amnesty International v roku 2014. Chýbajúce záznamy o určitej krajine alebo území neznamenajú, že sa tam v roku 2014 nestali žiadne porušenia ľudských práv, ktoré by znepokojili Amnesty International. Ani dĺžka jednotlivých správ ku krajinám nie je merítkom porovnania záujmu Amnesty International v danej krajine.